

NORSK FORSIKRINGSJURIDISK
FORENINGS PUBLIKASJONER

NR. 77

Elin Rødder Gundersen

Advokat

**Avkortning i erstatningen når forsikringstilfellet
er fremkalt ved grov uaktsomhet**

Foredrag holdt på foreningens medlemsmøte
19. oktober 2000

Forord

Norsk Forsikringsjuridisk Forening ble stiftet i 1934. Foreningens formål er å samle forsikringsjurister og andre interesserte til faglig meningsutveksling innenfor forsikringsrett og tilgrensende områder. Foreningen tar sikte på fire årlige møter med foredrag og etterfølgende diskusjon. Foreningen er videre norsk seksjon av den internasjonale forsikringsorganisasjonen AIDA, og deltar også i nordiske og internasjonale AIDA møter og konferanser.

Styret i foreningen består idag av professor Trine Lise Wilhelmsen, formann, advokat Henning Hauso, advokat Knut Riisa, advokat Jan-Fr. Rafen, advokat Thorleif Ellestad og advokat Ingrid Smedsrud. Foreningens sekretær er Aldis Rui. Henvendelse om medlemskap kan foretas til Aldis Rui, Nordisk Institutt for Sjørett, Karl Johans gt. 47, 0612 Oslo, 22 85 97 48. Fax 22 85 97 50.

En viktig del av foreningens virksomhet er å publisere artikler basert på møteforedragene. Foreningen har hittil publisert 76 publikasjoner. Disse sendes ut gratis til medlemmene, og kan også fås ved henvendelse til foreningens sekretær, jfr. ovenfor.

Norsk Forsikringsjuridisk Publikasjoner nr. 77 inneholder en artikkel skrevet av advokat Elin Rødder Gundersen fra advokatfirmaet Schjødt AS om Avkortning i erstatningen når forsikringstilfellet er fremkalt ved grov uaktsomhet. Artikkelen ble presentert som foredrag på møte i Norsk Forsikringsjuridisk Forening torsdag 19. oktober 2000. NFJF takker Elin Rødder Gundersen for god innsats i denne sammenheng.

Trine-Lise Wilhelmsen.

ISSN 0085-4255

Utgiver Norsk Forsikringsjuridisk Forening

Nordisk Institutt for Sjørett

Boks 6706, St Olavs plass

0130 Oslo

Besøksadresse: Karl Johans gt 47

Tlf. 22 85 97 48

Fax 22 85 97 50

E-post: aldis.rui@jus.uio.no

Redaktør: Trine-Lise Wilhelmsen

AVKORTNING I ERSTATNINGEN NÅR FORSIKRINGSTILFELLET ER FREMKALT VED GROV UAKTSOMHET

av advokat Elin Rødder Gundersen, Advokatfirmaet Schjødt AS

1. INNLEDNING

Temaet for denne artikkelen er reglene om avkortning i forsikringserstatningen når sikrede har fremkalt forsikringstilfellet ved grov uaktsomhet, ifølge Forsikringsavtaleloven 16. juni 1989 nr. 69 (FAL) § 4-9 annet ledd eller §13-9 første ledd. Avkortning i forsikringserstatningen innebærer at selskapets ansvar settes ned eller faller helt bort.

Reglene om avkortning ved grovt uaktsom fremkallelse av forsikringstilfellet hviler på flere hensyn. Forsikringsinstituttet innebærer en felles finansiering av risiko for skade som alle bidrar til gjennom betaling av premie. Dersom forsikringstakerne skulle kunne opptre uten hensyn til risikoen for at forsikringstilfellet kan inntreffe, ville dette nødvendigvis føre til en fordyrelse av premien, og gjøre forsikringsinstituttet mindre interessant for den forsikringstakeren som utviste normal aktsomhet. Man ville dermed få en subsidiering av uaktsom adferd på bekostning av aktsom adferd som lett kan oppfattes som et misbruk av ordningen. En slik løsning ville også kunne stride mot alminnelige rettferdighetsprinsipper. Også i et samfunnsøkonomisk perspektiv er det ønskelig å ha regler som virker preventivt, dvs. gir et incitament til forsiktighet for å verne verdier.

På den annen side må man ta hensyn til at de som tegner forsikring gjør det fordi de har behov for økonomisk erstatning når skade inntreffer. Dette behovet blir ikke borte fordi om sikrede eller forsikrede selv har fremkalt forsikringstilfellet ved grov uaktsomhet. Det er derfor viktig at reglene balanseres slik at avkortningen ikke virker for hårdhendt i forhold til sikredes/forsikredes dekningsbehov. Antakelig er det slik at de fleste forsikringstakere ønsker dekning mot alminnelige, dagligdagse tabber som mange vil kunne gjøre seg skyldig i. Både ved tolkningen av begrepet grov uaktsomhet og ved utmålingen av avkortningens størrelse, er det derfor viktig å ha dette dekningsbehovet i bakhodet.

Formålet med artikkelen er å undersøke de alminnelige rettskildene og Avkortningsnemndas praksis, for å se om det finnes kriterier eller innfallsvinkler som kan være til hjelp for saksbehandlere og advokater, når disse tar beslutninger eller gi råd til sine klienter i saker om avkortning ved grov uaktsomhet. Det finnes også andre interessante og viktige problemstillinger i forbindelse med avkortning ved grov uaktsomhet, for eksempel rettsfilosofiske spørsmål om regler med innebygde skjønnsmomenter. Disse blir ikke behandlet i denne artikkelen.

Artikkelen er delt i 5 avsnitt. I avsnitt 3 redegjøres for begrepet grov uaktsomhet. I avsnitt 4 undersøkes prinsippene for og størrelsen på avkortningen. I avsnitt 5 foretas en oppsummering. Innledningsvis er det imidlertid nødvendig med en kort presentasjon av reglene (avsnitt 2).

2. LOVTEKSTEN

Reglene om avkortning av erstatningen ved sikredes grovt uaktsomme fremkallelse av forsikringstilfellet, finnes for skadeforsikring i FAL § 4-9 annet ledd og for personforsikring i FAL § 13-9 første ledd.

Bestemmelsen for skadeforsikring i FAL § 4-9 har følgende ordlyd:

Har sikrede forsettlig fremkalt forsikringstilfellet, er selskapet ikke ansvarlig. Er det ikke utvist svik, kan selskapet likevel pålegges delvis ansvar. § 4-12 gjelder i så fall tilsvarende.

Har sikrede ved annen forsikring enn ansvarsforsikring grovt uaktsomt fremkalt forsikringstilfellet, kan selskapets ansvar settes ned eller falle bort. Ved avgjørelsen skal det legges vekt på skyldgraden, skadeforløpet, om sikrede var i selvforskyldt rus og forholdene ellers.

Selskapet kan ikke påberope seg at sikrede har fremkalt forsikringstilfellet ved en uaktsomhet som ikke er grov.

I motorvognforsikring kan selskapet uten hinder av bestemmelsene i første, annet og tredje ledd ta forbehold om ansvarsfrihet for forsikringstilfelle som sikrede har voldt mens han eller hun kjørte vognen under selvforskyldt påvirkning av alkohol eller annet berusende eller bedøvende middel (jf vegtrafikkloven § 22 første ledd). Det samme gjelder for forsikringstilfelle som er voldt av en annen mens denne kjørte vognen i slik tilstand, dersom sikrede har medvirket til vognens bruk enda han eller hun visste eller måtte forstå at føreren var påvirket. Forbehold om ansvarsfrihet som nevnt i dette leddet kan likevel settes helt eller delvis til side dersom det må antas at forsikringstilfellet ville ha inntruffet selv om vognføreren ikke hadde vært påvirket, eller dersom det ellers ville virke urimelig om selskapet skulle være fri for ansvar.

Selskapet kan ikke påberope seg reglene i denne paragrafen dersom sikrede eller en person som etter § 4-11 skal likestilles med sikrede, på grunn av alder eller sinnstilstand ikke kunne forstå rekkevidden av sin handling.

og for personforsikring i FAL § 13-9:

Har den sikrede ved annen forsikring enn livsforsikring grovt uaktsomt fremkalt forsikringstilfellet eller økt skadens omfang, kan selskapets ansvar settes ned eller falle bort. Det samme gjelder dersom den forsikrede grovt uaktsomt har fremkalt forsikringstilfellet gjennom overtredelse av en sikkerhetsforskrift. Ved avgjørelsen skal det legges vekt på skyldgraden, skadeforløpet, om forsikrede var i selvforskyldt rus, hvilken virkning nedsettelse eller bortfall av selskapets ansvar vil få for den som har krav på forsikringen eller for andre personer som er økonomisk avhengige av ham eller henne og forholdene ellers.

I andre tilfeller enn nevnt i første ledd kan selskapet ikke påberope seg at den forsikrede uaktsomt har fremkalt forsikringstilfellet.

Selskapet kan ikke påberope seg reglene i første ledd dersom den forsikrede på grunn av alder eller sinnstilstand ikke kunne forstå rekkevidden av sin handling.

I reglene gjennfinnes således tre skyldgrader med varierende reaksjonsmønster. Ved forsett er selskapet i utgangspunktet fri for ansvar. Sikrede/forsikrede har da ikke et rettmessig krav på å få utbetalt forsikringserstatning. Ved grov uaktsomhet kan selskapet være helt eller

delvis fritt for ansvar. Ved simpel uaktsomhet svarer selskapet fullt ut overfor sikrede/forsikrede.

Innholdet i de to reglene er reelt sett det samme.¹ Reglene er "kan" regler. Det vil således i første omgang være opp til selskapenes, og i siste omgang domstolenes, frie skjønn å vurdere om og med hvilket beløp erstatningen skal settes ned, forutsatt at det er årsaks-sammenheng mellom den grove uaktsomheten sikrede har utvist og det at forsikringstilfellet inntraff. Beviskravet for at forsikringstilfellet er fremkalt ved grov uaktsomhet, er ifølge rettspraksis betydelig sannsynlighetsovervekt.² Selskapet har bevisbyrden. Reglene om avkortning i FAL er preseptoriske, med den begrensning som følger av FAL § 1-3 for visse typer næringsvirksomhet.

3. BEGREPET GROV UAKTSOMHET

Denne artikkelen handler om grov uaktsomhet i henhold til FAL §§ 4-9 og 13-9. Det er ikke sikkert at begrepet er det samme i erstatningsretten og i forsikringsretten og eventuelt det samme i forhold til forskjellige forsikringsrettslige regler, f.eks. FAL § 4-9 og BAL § 12. Hva angår de sakene i undersøkelsesmaterialet som har vært prøvet både ifølge FAL og BAL, er det lagt til grunn at begrepet grov uaktsomhet har samme innhold under de to lovene. En felles forståelse av begrepet er selvsagt en fordel for de som arbeider med begrepet innenfor de ulike disiplinene.³ I Rt 1989 s 1318 uttalte videre høyesterett at uttrykket grov uaktsomhet forekommer i forskjellige sammenhenger, dels i lovtekst, dels i kontrakter, standardvilkår eller lignende og at forståelsen av begrepet i andre sammenhenger vil være av betydning når man søker å fastlegge dets innhold.

Verken FAL §§ 4-9 og 13-9 eller forarbeidene definerer innholdet i begrepet grov uaktsomhet. En viss veiledning gis i forarbeidene hva gjelder handlinger utført i beruset tilstand. Dersom sikrede var påvirket av alkohol eller andre stoffer, er det et tungtveiende moment når man avgjør om det foreligger grov uaktsomhet.⁴ Videre vil det være grovt uforvarlig av en beruset å kjøre bil, motorsykel, hurtiggående motorbåt, eller drive utforkjøring på ski og stuping.⁵ Heller ikke i den norske litteraturen er det angitt noen enkel definisjon på begrepet.

Av pkt 2 ovenfor fremgår at grov uaktsomhet er alt som befinner seg mellom forsett på den ene siden og simpel uaktsomhet på den andre siden. De mest graverende tilfellene av grov uaktsomhet, blir i praksis de tilfeller hvor det ikke er mulig å bevise forsett. Forsett kjennetegnes ved at sikredes hensikt med handlingen var at resultatet av handlingen skulle

¹ Det er de samme momentene som skal legges til grunn i skade- og personforsikring, med unntak av hvilken virkning nedsettelse eller bortfall av selskapets ansvar vil få for den som har krav på forsikringen eller for andre personer som er økonomisk avhengige av ham eller henne som bare finnes i FAL § 13-9. På grunn av FAL § 4-12 blir imidlertid resultatet det samme for skadeforsikring i forbrukerforhold.

² Rt 1996-1635, LB-1996-00099.

³ Utkast til denne artikkel ble oversendt til Lodrup som synes å mene at innholdet i begrepet grov uaktsomhet slik det fremkommer i denne artikkelen, er parallelt med det tilsvarende begrepet i erstatningsretten.

⁴ NOU 1987:24 s 101

⁵ Ot prp nr 49 s 188

inntreffe. Sempel uaktsomhet er definert til de tilfeller hvor sikrede ikke har opptrådt slik han burde, eller slik en kyndig og omtenkso person ville ha gjort i en tilsvarende situasjon.⁶

Grov uaktsomhet kan deles inn i bevisst og ubevisst grov uaktsomhet. Bevisst grov uaktsomhet foreligger i de tilfeller hvor sikrede innså at skade kunne inntreffe, men likevel valgte å handle slik han gjorde. Ubevisst grov uaktsomhet foreligger i de tilfeller hvor sikrede ikke innså risikoen for at skade kunne inntreffe.

Danske Ivan Sørensen har definert grov uaktsomhet i den danske forsikringsretten.⁷ Ifølge ham foreligger grov uaktsomhet "når skadevolder/sikredes adfærd har indebåret en indlysende fare for den faktisk indtrådte skade, og dette har stået eller burde have stået skadevolder/sikrede klart. Dette kriterium må antaes at indeholde både et objektivt (1) og et subjektivt (2) element. Faren for skaden skal have været indlysende efter en objektiv vurdering af det faktiske hændelsesforløb (1), og det skal have stået eller burde have stået skadevolder/sikrede klart, at der var en indlysende fare for skaden (2). Dvs at det er faren (eller risikoen) for skaden og ikke selve skaden, der skal have vært indlysende for skadevolder/sikrede".⁸

Svenske Bertil Bengtsson har gitt eksempler på hva som blir ansett som grovt uaktsomt i svensk forsikringsrett.⁹ Her fremgår at uaktsomheten er grov når uaktsomheten er større enn det som er vanlig blant uaktsomme personer. Det at noen bevisst tar en betydelig risiko, nevnes som grunn for å anse uaktsomheten som grov. Dette vil være tilfellet ved gjentatt uaktsomhet etter inntruffet skade, for eksempel hvor en reparatør som tidligere har forårsaket brann ved å sveise ifølge en bestemt metode, benytter samme metode igjen og dette får samme følger.

Ved en sammenligning mellom Sørensen og norsk praksis, synes praksis å legge vekt på risikoen for at skade kan inntreffe og er da ikke begrenset til den skaden som faktisk inntraff. Når det subjektive elementet reduseres til "burde ha stått skadevolder/sikrede klart" er man nær grensen (om ikke innenfor) skyldgraden simpel uaktsomhet. Norsk praksis synes, ved bevisst grov uaktsomhet, å legge til grunn at sikrede må ha forstått at det var risiko for skade. Eksempelet til Bengtsson om at uaktsomheten er grov når den er større enn det som er vanlig blant uaktsomme personer gir liten veiledning, fordi det er vanskelig å klarlegge hva som er vanlig blant uaktsomme personer. Det som sies om bevisst risiko er i overensstemmelse med norsk praksis.

Ved fremstillingen av begrepet grov uaktsomhet er det hensiktsmessig å sondre mellom følgende momenter:

- 1) Risiko forbundet med handlingen
- 2) Sikredes forhold
- 3) Forhold rundt selve hendelsen

⁶ Brækhus og Rein Håndbok i kaskoforsikring: på grunnlag av Norsk Sjøforsikringsplan 1964, Sjørettsfondet, Oslo 1993, s 185

⁷ Ivan Sørensen, Forsikringsret, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1997, kap 6, pkt 2.3

⁸ Jf også Preben Lyngso, Dansk Forsikringsret, 7. utg 1994, s 226-232

⁹ Bertil Bengtsson, Forsakringsratt några huvudlinjer s 60, 3:e uppl 1981 Norstedts forlag

Ved gjennomgang av momentene vil det bli vist til eksempler fra praksis. Noen av eksemplene kunne ha vært oppført under flere momenter.

1) Risiko forbundet med handlingen¹⁰

Med risiko menes sannsynligheten for skade multiplisert med omfanget av skaden dersom skaden inntreffer. Vurderingen av sannsynlighet og omfang hviler på alminnelig erfaring. Risikoen for skade er størst i de tilfeller hvor sannsynligheten for at skade kan inntreffe er stor og skadeomfanget kan bli stort dersom skaden inntreffer. Videre er risikoen stor i de tilfeller hvor det enten er stor sannsynlighet for en mer begrenset skade eller mindre sannsynlighet for skade med større potensielt skadeomfang.

De tre første eksemplene fra praksis viser handlinger hvor sannsynligheten for at skade inntreffer er stor når man handler på denne måten og hvor skadeomfanget kan bli stort dersom skaden inntreffer.

I Agder lagmannsretts sak nr LA 1999-00392 kjørte sikrede i høy hastighet utfor veien og ble livsvarig skadet. Den medisinske invaliditeten ble satt til 58,35% og den yrkesmessige invaliditeten som elektriker (som han var utdannet til) til 50%. Ved lettere arbeid der han kunne variere arbeidsstilling, ville han kunne arbeide i full stilling. Selskapet gjorde gjeldende 100% avkortning på grunn av grovt uaktsom kjøring. Retten la til grunn at farten måtte ha vært minst omkring 115 km/t da sikrede mistet kontrollen over bilen. Videre ble retten stående ved at ulykken utelukkende skyldtes at sikrede hadde holdt en så høy hastighet at han mistet kontroll over bilen. Om kjøringen uttalte retten at: "På stedet er det en fartsgrense på 50 km/t, og en fart på 115 km/t fremtrer utvilsomt som grovt uaktsomt. Ulykken skjedde på en veistrekning som går gjennom tettbebyggelse, og rett forut for ulykken passerte A en fotgjengerovergang og et uoversiktlig kryss ved en jernbaneundergang. Selv om de faremomenter som er forbundet med disse forhold ikke realiserte seg som en del av den årsaksrekkefølge som førte til ulykken, kaster de her nevnte omstendigheter lys over førerens manglende ansvarsfølelse og må telle med ved vurderingen av uaktsomhetsgraden. Den foreliggende fartsovertredelsen er så graverende at den må føre til en avkortning på 100%. Den fart som er holdt, fremtrer som vanvittig etter forholdene på stedet og kunne lett ha ført til en langt alvorligere ulykke der andre veifarende var blitt drept eller skadet."

I RG 1994 116 hadde forsikringstakers sønn lånt bilen, som i den forbindelse ble skadet ved utforkjøring. Forsikringsselskapet gjorde gjeldende 50% avkortning på grunn av utvist grov uaktsomhet. Det var grunnlag for identifikasjon mellom far og sønn. Retten la til grunn at Gunne Berg, da skaden skjedde, var i ferd med å kjøre inn på motorveien i sydgående retning fra innkjørselen på Grannes. I rundkjøringen like før innkjørselen kom det en Ford Sierra foran Gunne Berg. Gunne Berg ønsket å komme før denne bilen ut på motorveien. Mellom rundkjøringen og akselerasjonsfeltet er det en forholdsvis lang høyresving. Retten fant det bevist at Gunne Berg akselererte kraftig og at han kjørte over det skraverte sperrefeltet omtrent på midten av feltet og ut på selve motorveien. I den forbindelse fikk han en skrens på bilen. Retten la til grunn at Gunne Berg forsøkte å rette opp bilen da den fikk skrens. Dette medførte at han fikk kontraskrens to ganger og at han deriblant var noe

¹⁰ Se også AKN 680, 692, 972, 1090, 1388, 1506, 1525, 1534, 1665, 1671, 1674, 1680

over midtlinjen på motorveien. Ferden endte med at Gunne Berg kjørte utfor motorveien på høyre side og at bilen veltet. Om kjøringen uttalte retten at: *"Den kjøringen Gunne Berg foretok seg kan etter rettens syn karakteriseres som grov uaktksom. Kjøringen medførte stor fare for store materielle skader og ikke minst fare for personskaade. At det ikke ble personskaade som følge av kjørehellet må etter rettens skjønn nærmest sies så være rent hell."*

I AKN 1671 kjørte sikrede sin Dodge Grand Caravan på riksvei 4 fra Oslo til Gjøvik. Under forberedelse til forbikjøring kolliderte han med en møtende bil. Selskapet hadde avkortet erstatningen med kr 20.000. Bilene ble påført skader på til sammen kr 207.000. Nemnda uttalte at risikoen for skade ved forbikjøring tilsa stor grad av aktsomhet, og at man ikke forbereder slik forbikjøring uten å ha full kontroll over motgående trafikk. Nemnda la til grunn at sikrede kjørte ut av en høyresving, hvor man i utgangspunktet har dårlig oversikt over motgående trafikk. Videre la nemnda til grunn at bilen foran var så høy og lå så langt ut mot midtlinjen, at sikrede måtte over midtlinjen for å skaffe seg oversikt. Om kjøringen uttalte nemnda at: *"I en slik situasjon må man vente med å kjøre forbi til forholdene er mer oversiktlige, f.eks. ved utgangen av en venstresving. I den aktuelle situasjonen var oversikten så dårlig at sikrede nesten umiddelbart traff et møtende kjøretøy. Nemnda finner derfor at forholdet er grovt uaktomt."* Nemnda fant at avkortningsbeløpet ikke fremstod som urimelig høyt.

Endelig gis et eksempel hvor sannsynligheten for at skade inntreffer er stor, men hvor omfanget ofte er relativt beskjedent når skaden inntreffer. Skadepotensialet kan imidlertid være stort også i disse tilfellene, avhengig av hvor handlingen finner sted, f.eks. hvis bilen triller på en person (eller barnevogn).

I AKN 1713 hadde sikrede parkert bilen på en gårds plass, hvorpå den trillet og traff en annen bilen før den endte ved noen steiner. Skaden beløp seg til totalt kr 11.033 og selskapet avkortet erstatningen med kr 2.000. Nemnda viste til at sikrede hadde erkjent at han ikke satte bilen i gir og at han ikke hadde noen forklaring på dette. Videre tok nemnda hensyn til at sikrede hevdet at han dro til håndbremsen, samtidig som han i skademeldingen oppgav at håndbremsen var delvis eller ikke satt på. Sikrede forklarte for nemnda at bilen var ny i januar, og at bevegelsen for å sette inn håndbremsen i den nye bilen var større enn i den gamle. Om parkeringen uttalte nemnda at: *"AKN mener at risikoen for skade ved at bilen triller hvis den parkeres uten å være satt i gir og uten at håndbremsen er trukket til, er såpass markert at forholdet må betraktes som grovt uaktomt, jf også en rekke tidligere nemndsavgjørelser (for eksempel ut 663, 726, 880, 919, 968 og 1024). Spørsmålet er da om det forhold sikrede peker på gir grunn til en annen vurdering. Nemnda finner at det må besvares benektende, jfr. også ut. 1583."*

Hovedkonklusjonen synes å være at det er sannsynligheten for at skade skal inntreffe som er avgjørende og at den faktiske skaden synes å ha mindre betydning. Risikoen for skade har en sentral plass i vurderingen av om sikrede har utvist grov uaktksomhet. Det er naturlig å starte med denne.

Dersom risikoen er stor og i tillegg åpenbar og generell, skjerpes kravet til aktsomhet generelt. I de tilfeller hvor sikrede har handlet innenfor et velregulert område, f.eks. i trafikken, vil risikoen for skade ofte være åpenbar og generell dersom sikrede har handlet i strid med reglene på området. Sikrede har gjennomgått opplæring for å få forenkort og skal ha

lært reglene på området. Også medtrafikantene har lært de samme reglene og forventer derfor et visst handlemønster av sikrede. Dersom reglene brytes, er sannsynligheten stor for at skade inntreffer både på person, på tredjemanns person eller ting og på store materielle verdier. I praksis finnes utallige eksempler hvor sikrede har kjørt mot rødt lys, ikke har overholdt vikeplikt og har foretatt farlige forbikjøring. I disse tilfellene er det nærmest presumsjon for grov uaktksomhet, dersom det ikke foreligger formildende omstendigheter.

Dersom risikoen er mer spesiell vil sikredes kunnskaper og erfaring kunne føre til at kravet til aktsomhet skjerpes. Sikredes adferd vil da kunne bli klassifisert som grovt uaktomt fordi det var nettopp sikrede/forsikrede som utførte handlingen/unnlåtelsen, mens samme adferd av en annen ikke ville blitt ansett som grovt uaktomt.

2) Sikredes forhold¹¹

Sikredes grunnlag for å forstå risikoen for at skade kan inntreffe, vil avhenge av flere forhold som får betydning ved aktsomhetsvurderingen:

- 1) Sikredes tanker og motiver ved utførelsen av handlingen blir tillagt vekt. I noen tilfeller vil disse være tilgjengelige og i andre tilfeller kan de presumeres.
- 2) Sikredes alder, erfaring, utdanning, trening, profesjon osv. Sikrede blir vurdert utifra hvilke krav man med rimelighet kan stille til en person med sikredes bakgrunn og i sikredes stilling. Dersom risikoen er åpenbar og generell skjerpes kravet til aktsomhet generelt. I de tilfeller hvor risikoen for skade er mer spesiell vil sikredes alder, erfaring, utdanning, trening, profesjon osv kunne føre til skjerpet krav til aktsomhet.
- 3) Beruselse. I forarbeidene er det opplyst at dersom sikrede var påvirket av alkohol eller andre stoffer, er det et tungtveiende moment når man avgjør om det foreligger grov uaktksomhet¹² (forutsatt at det foreligger årsakssammenheng mellom beruselsen og forsikringstilfellet). Det å være beruset er imidlertid ikke grovt uaktomt i seg¹³. Er sikrede passasjer i bil hvor føreren er beruset, kan også førerens beruselse bli tillagt vekt ved vurderingen av hvorvidt sikrede har opptrådt uaktomt.

Nedenfor følger tre eksempler hvor sikrede har handlet i edru tilstand og deretter fire eksempler hvor sikrede har opptrådt beruset.

I Rt 1989 s 1318 hadde en advokat ikke sørget for at testators ektefelle fikk kunnskap om testament etter arvelovens § 7. Dette medførte at testamentet ikke fikk virkning. Selskapet avviste krav om erstatning under henvisning til at sikrede hadde opptrådt grovt uaktomt og

¹¹ Jf også AKN 360, 512, 1313, 1671

¹² NOU 1987:24 s 101

¹³ I meget graverende tilfeller kan det forhold at sikrede har handlet under selvforskyldt beruselse, i seg karakteriseres som grovt uaktomt i dansk forsikringsrett, jf Preben Lyngsø "Dansk forsikringsrett" 7 utg. 1994 s 232-233

ansvarsforsikringen ikke dekket erstatningsansvar pådratt ved grov uaktsomhet. Selskapet dekket likevel en del av arvingenes tap, men krevde regress av advokaten. Retten fant at for at en oppførsel skal kunne karakteriseres som grovt uaktsom, måtte den representere et markert avvik fra vanlig, forsvarlig handlemåte. Det måtte dreie seg om en opptreden som er sterkt klanderverdig, hvor vedkommende altså er vesentlig mer å klandre enn hvor det er tale om alminnelig uaktsomhet. Retten uttalte at dersom det faglige nivå hos vedkommende ikke holder mål, vil dette etter omstendighetene kunne utgjøre grov uaktsomhet. Når det gjelder en advokats kjennskap til lovstoffet, kan ikke uvitenhet om enhver rettsregel karakteriseres som grovt uaktsom. Men dreier det seg om en regel på et sentralt område, som for eksempel familieretten eller arveretten, vil uvitenhet lett måtte betegnes som grovt uaktsom. Om forholdet i denne saken uttalte retten at: *"Anvendt på den foreliggende sak mener jeg dette må føre til at når en advokat bistår med å opprette et testament som tar fra testators ektefelle arveretten etter loven og retten til å overta fellesboet uskiftet, uten å sørge for at ektefellen får den kunnskap om testamentet som kreves etter arveloven § 7, er hans handling grovt uaktsom. Jeg legger vekt på at det dreier seg om en formregel, hvis overholdelse er nødvendig for at testamentet skal få virkning. Jeg minner her om at i den foreliggende sak ble resultatet av den manglende underretning at de to testamenter ikke var bindende for Bs ektefelle, slik at han i strid med hennes vilje beholdt posisjonen som arving og kunne overta boet uskiftet. Formregler må man kunne vente at advokater passer særlig på. Allmennheten må kunne gå ut fra at advokater kjenner formkravene for testamentoppsettelse, og at det formelle er i orden når en advokat bistår. Regelen i arveloven § 7 er ganske visst en bestemmelse som ikke ofte blir aktuell, men den må likevel sees som en sentral bestemmelse i arveretten. Når en advokat innlater seg på et oppdrag som det foreliggende uten å kjenne de grunnleggende rettsregler som har betydning, kan han etter min mening vanskelig unngå å bli sterkt bebreidet. Det ansvar han derved kommer i, må anses pådratt ved grov uaktsomhet."*

I Rt 1975 s 50 brant et hus ned til grunnen og nesten alt løsøre gikk tapt. Erstatningen ble fastsatt til kr 186.500. Årsaken til brannen var bruk av brannfarlig lakk i kombinasjon med at sikrede fyrte i peisen, fordi at lakken skulle tørke fort. Da saken ble behandlet i Avkortningsnemnda, fant nemnda at en avkortning på 50% måtte anses passende. Retten fant at det var grunnlag for identifikasjon mellom sikrede og hennes samboer. Retten la vekt ved at lakken, som tilhørende fareklasse A med flammepunkt under 230, var meget ildsfarlig. Videre uttalte retten at den som med kjennskap om lakkens egenskaper, bruker slik lakk ved åpen ild, "regnlært" må anses å ha vist grov uaktsomhet. Om Hilmar Karlsens viten uttalte retten at: *"Når det så gjelder Hilmar Karlsens viten, bygger jeg på at han var en moden mann, håndverker, og etter egen forklaring i løpet av sitt liv hadde eid ikke mindre enn 50 hus. Jeg kan da ikke godta at han ikke skulle være kjent med at visse lakker kunne være meget ildsfarlige. Om han så er gått i gang med arbeidet uten i det hele tatt å se på lakkboksen som var utstyrt med en særdeles iøynefallende advarsel, kan det ikke unnskylde ham. Jeg bygger også på at lakken hadde en meget sjenerende lukt, noe som i seg selv skulle innebære en advarsel om at det var grunn til å omgås den med forsiktighet. Endelig legger jeg vekt på at hans opptreden ikke skyldes en øyeblikkelig uoppmerksomhet eller glemsomhet, men må ses på bakgrunn av at arbeidet var vel forberedt og tok atskillig tid. I denne tid har han firt i peisen for at lakken skulle tørke fort, og deretter gikk han fra arbeidet uten å lufte ut og uten å sørge for at peisen var slukket. Jeg er da ikke i tvil om at hans forhold må anses som grovt uaktsomt."* Rettens flertall mente en avkortning på 50% var passende.

I AKN 1117 kastet sikrede et tørrbatteri i peisen som derved eksploderte og forårsaket skade for kr 8.430. Selskapet avkortet erstatningen med 30% under henvisning til at sikrede hadde utvist grov uaktsomhet. Av takstrappporten i saken fremgikk følgende: *"Batteriet var av militær type BA 3030 U. Eksplosjonen forårsaket at glo fra peisvarmen ble slengt over store deler av rommet. Det oppsto brennmerker på golv og spisebord samt brannskade på stoler og sofaputer og svimerke på veggrye. Nemnda uttalte følgende om handlingen: "Sikrede er en mann i moden alder. Uansett nærmere kjennskap til batteriets egenskaper og farlighet, kaster man ikke et batteri inn i en peis der det er fyr. Forholdet er grovt uaktsomt. Det er intet å bemerke til selskapets avkortning"*.

I det første eksempelet var risikoen spesiell og kravet til aktsomhet ble skjerpet for advokaten. Retten fant at en advokat som oppretter et testamente, må kjenne til formregler på området. Det at advokaten ikke kjente til arvelovens § 7 var nok til at han hadde opptrådt grovt uaktsomt. I det andre eksempelet ble sikrede ikke hørt med at han ikke kjente til risikoen for skade. Sikrede var en moden mann, håndverker og hadde eid 50 hus. Han måtte da ha kjent til risikoen for skade. I det siste eksempelet fra AKN var sikrede en moden mann og på bakgrunn av det klassifiserte nemnda hans oppførsel til grov uaktsomhet.

I de tilfeller hvor sikrede opptrer i beruset tilstand øker risikoen for at skade kan inntreffe. Skadestatistikkene i selskapene viser dette. Beruselse kan føre til at man foretar mer risikofylte handlinger enn man ville gjort i edru tilstand, eller at man ikke behersker ordinær adferd. Ofte kan det også være en kombinasjon av disse som øker risikoen for skade. De to første eksemplene som følger fra praksis, viser handlinger som sikrede/forsikrede sannsynligvis ikke ville ha utført i edru tilstand. De to siste eksemplene viser handlinger som det ville ha vært greit å utføre i edru tilstand, men som førte til skade i beruset tilstand.

Høyesterett har nylig avsagt dom i sak nr lnr 49B/2000, nr 55/1999 mellom Finanger og Storebrand. Med 1,7 promille i blodet hadde Finanger vært passasjer i en bil hvor føreren hadde 1,2 promille i blodet. Bilen kjørte av veien og Finanger ble derved påført skader tilsvarende 60 % medisinsk invaliditet og 100 % ervervsmessig uførhet. Storebrand av slo erstatning under passasjerulykkesforsikringen på grunn av grov uaktsomhet og viste til FAL § 13-9. Flertallet (8-7) fant at Finanger hadde utvist grov uaktsomhet. Flertallet uttalte at graden av førerens alkoholpåvirkning har stor betydning for den risiko for skade som passasjerene utsetter seg for. Det ble funnet bevist at Finanger var klar over at føreren hadde vært påvirket av alkohol da kjøringen fant sted og at førerens promille på 1,2 var innenfor det området Finanger hadde grunn til å regne med. På bakgrunn av dette fant flertallet at Finanger hadde opptrådt klart uaktsomt. Det ble lagt vekt på at Finanger i hvert fall måtte ha hørt deler av de advarsler bilens fører hadde fått før kjøringen ble startet og at kjøringen fant sted en novemberratt med atskillig kuldegrader. Flertallet fant det ikke riktig å legge vekt ved at Finangers promille på 1,7 hadde svekket hennes motforestillinger mot å bli med på kjøreturen. Ikke heller hennes alder kunne få avgjørende betydning. Det ble derved lagt til grunn at hun var vel kjent med risikoen som er forbundet med bilkjøring i alkoholpåvirket tilstand og det var ikke første gang hun deltok på en fest der det ble nytt alkohol. Etter dette kom flertallet til at Finangers forhold var så vidt kvalifisert at det var tale om grov uaktsomhet. Ved vurderingen av størrelsen på avkortningen fant flertallet grunn til å fremheve følgende to omstendigheter som talte for at erstatningskravet ikke burde falle bort. Finanger ble påført betydelig og varig legemsskade i ung alder og hennes uførepensjon ville være lav. For det andre ble det lagt vekt på at den direkte årsaken til skaden var tredjemanns (førerens)

sterkt klanderverdige forhold. Det ble imidlertid ikke lagt vekt på at Finanger var i selvforskyldt rus ettersom rusen ikke hadde hatt noen direkte betydning for den kjøring som førte til at hun ble skadet. Etter dette avkortet flertallet forsikringserstatningen med 30%. Mindretallet fant at Finanger hadde utvist en klart klanderverdig opptreden som lå opp til grensen for grov uaktsomhet. Når grensen likevel ikke ble ansett overtrådt, var det særlig på bakgrunn av Finangers unge alder (17 år og ti måneder).

I AKN 1651 falt forsikrede over bord fra danske båten. Hun ble aldri funnet. Selskapet avkortet ulykkeserstatningen under reiseforsikringen med 100% og anførte derved at sikrede hadde opptrådt grovt uaktsomt. Sikrede var født i 1965 og hennes etterlatte var foreldrene. Nemnda la til grunn at sikrede den 11. juni 1998 kl 02:27 om natten hadde klatret over relingen akterut på båten. Derved mistet hun taket eller festet og ulykken skjedde. Nemnda fant at årsaken til at hun klatret over relingen var for å etterlikne en scene i filmen "Titanic". Om handlingen uttalte nemnda at: "*Nemnda er enig med selskapet i at det var grovt uaktsomt av sikrede å klatre over relingen akterut på danske båten mens den var på vei fra Oslo til København. Hun gjorde dette for å etterlikne en scene fra filmen "Titanic"*". Det var ikke opplyst at sikrede hadde livsarvinger eller forsørgelsesbyrde. Nemnda hadde intet å bemerke til selskapets avkortning på 100%.

I LG 1992 s 00270 druknet sikrede da han i beruset tilstand (1,6 promille i blodet) forsøkte å trekke garn i en åpen båt ute på sjøen. Selskapet avviste kravet under ulykkesforsikringen fordi sikrede hadde utvist grov uaktsomhet. Retten fant det bevist at været den angjeldende dag og bølgehøyden inne i viken, ikke var så høy at det av den grunn var grovt uaktsomt av avdøde å gå ut i sin åpne båt for å trekke garn. Retten la til grunn at avdøde festet garnene til båten både forut og lenger bak i forsøkene på å få trukket dem. Det ble lagt særlig vekt på at avdøde på denne måten reduserte båtens sjødyktighet betydelig, til tross for at det var en del bølger. Bølgehøyden var usikker, men under enhver omstendighet høye nok til å slå inn båten under de rådende forhold, hvor garnene var festet til båten på to steder. Retten fant at forsøket med å dra opp garnene i hvert fall måtte ha pågått i 10-15 minutter. Videre fant retten det bevist at båten etter hvert fikk en markert hellingsvinkel og at den tok inn vann. Faren for at båten kunne velte var da overhengende, når en tar i betraktning kreftene fra garnene som drog nedover i sjøen og de rådende bølgeforhold kombinert med båtens daværende manglende sjødyktighet. Retten uttalte at til tross for denne fare som avdøde med sin erfaringsbakgrunn må ha innsett, unnlot han å kappe garnene og han fortsatte forsøket på å få trukket garnene. Tatt i betraktning den lave sjøtemperatur, hans alkoholpåvirkning og påkledning, utsatte han seg for stor fare. Om handlemåten uttalte retten at: "*Slik lagmannsretten ser det, må hans handlemåte her ha vært motivert av et ønske om å redde materielle verdier, og også preget av hans beruselse. Samlet sett er hans opptreden ute på sjøen å anse som grovt uaktsomt.*"

I AKN 1711 druknet sikrede da han i beruset tilstand alene om natten beveget seg nær bryggekanalen og om bord i en båt. Selskapet avkortet ulykkesforsikringen med 50% og anførte derved at ulykken skyldtes grov uaktsomhet hos sikrede. Skaden beløp seg til kr 369.000. Om selve saksforholdet bemerket nemnda at det ikke var vitner til ulykken, og derfor usikkert hvordan drukningen skjedde. Etter ulykken var det målt en promille til 2,6 i blodet. Vitner hadde fortalt at sikrede, da han forlot utestedet ca kl 02:00 om natten, falt over et gateskilt. Nemnda fant at selv om vitner også uttalte at han ikke var "mye beruset", tydet dette på at han hadde liten kontroll over sine bevegelser. Om handlingen uttalte nemnda at:

"Hensett til tidspunkt og årstid, må det regnes som grovt uaktsomt å bevege seg alene nær bryggekanalen og ombord i en båt, med den manglende kontroll som så høy promille innebærer. Nemnda finner videre at det er klar sannsynlighetsovervekt for at det er årsakssammenheng mellom den høye promillen og det faktum at forsikrede druknet. En slik vurdering er i samsvar med tidligere avgjørelser, jfr. ut. 1077, 1379 og 1532." Ut fra en totalvurdering hadde nemnda ingen innsigelser mot en avkortning på 50%.

3) Forhold rundt selve hendelsen¹⁴

I vurderingen av hvorvidt sikrede har utvist grov uaktsomhet, tas det hensyn til hvorvidt sikrede hadde tid til å handle annerledes. Dersom man gjør en feil i en kritisk situasjon, hvor det er liten tid til å vurdere handlingsalternativer, er kravet til aktsomhet mindre enn i de tilfeller hvor man har tid til å tenke gjennom situasjonen. Når det er liten tid til å handle, blir bevissthetsnivået lavere og det er dermed lettere forståelig og unnskyldelig at man gjør feil. Slike handlinger blir ofte kalt refleks- eller impulshandlinger.

Dersom det forelå handlingsalternativer og sikrede kunne ha unngått skaden ved å handle annerledes, taler dette for at sikrede har opptrådt grovt uaktsomt. Det er en sammenheng mellom tidsperspektivet, handlingsalternativer og sikredes kunnskap (jf oven pkt to angående sikredes forhold) slik, at dess mer kunnskap sikrede har dess mer kan man forvente om handlingsalternativer og dess bedre tid dess lettere å finne handlingsalternativene.

Nedenfor følger først tre eksempler, hvor tidsaspektet har hatt avgjørende betydning og deretter to saker hvor det forelå handlingsalternativer og sikrede hadde opptrådt grovt uaktsomt fordi han/hun ikke hadde handlet annerledes.

I RG 1972 s 568 kolliderte sikrede med en melkerampe i forbindelse med en forbikjøring. Selskapet avsto krav om erstatning under henvisning til unntaket i vilkårene for skade voldt ved grov uaktsomhet. Retten la til grunn at veien på ulykkesstedet var slik at det først var en rett strekning, så kom en sving mot høyre, deretter en rett strekning på 50-60 meter og så den krappe venstresvingen der ulykken fant sted. Videre fant retten at sikrede hadde foretatt forbikjøringen på den rette stekning nummer to og at en forbikjøring på dette stedet ikke var uforsvarlig. Sikrede hadde imidlertid fått for stor fart da han kjørte forbi og hadde ikke full styring på bilen ved innkjøringen til venstresvingen. Derved skrenset han med bakenden og kom utenfor kjørebanelen på høyre side. For å rette på dette var hans reaksjon å gi mer gass for å dra bilen inn igjen i veibanen ved hjelp av framhjulsdriften. Ved denne operasjonen fikk bilen større fart. Retten fant det bevist at farten kanskje var opp imot 80 km/t. Om kjøringen uttalte retten at: "*Det er ikke tvilsomt at Håland har fare aktslaust fram ved den måten han manøvrerte på, og feilen hans er at han brukte for stor fart, da han ga gass og kjørte forbi ekteparet Larsen og inn i svingen. Han burde ha sett og forstått at dette var ein krapp sving som kunne vera vanskeleg å koma igjennom, og burde ha tatt sine rådgjerdar. Han gjorde seg skuldig i ei alvorleg feilvurdering. Men langmannsretten kan ikkje finna at hans handlemåte fortener karakteristikken grov aktløyse. Det er ikkje noko*

¹⁴ Ang tidsaspektet jf også Høyesteretts dom i sak lnr 49B/2000 nr 55/1999, Rt 1975 s 50, AKN 109, 1610, 1636. Ang. handlingsalternativer jf AKN 1027, 1096, 1102, 1177, 1273, 1332, 1367, 1430, 1476, 1544, 1580, 1616, 1631, 1633, 1653, 1710

omsynsløst, uvøre eller hasardiøst over kjøringa hans, og han har ikkje krenkt noko fartsgrense. Det var som før påpeika både naturleg og forsvarleg å kjøra forbi ekteparet på denne staden, når fru Larsen innbaud til det. Det må også tena til Håland si orsaking at det ikkje var noko varselskilt før svingen, og at han var nokså ukjent på staden, han hadde fare der berre eit par gonger før. Til dette kjem at han ikkje hadde særleg stor røynsle som bilfører. Han hadde rettnok tatt sertifikat 18 år gammal. Men han hadde ikkje nemnande praksis før han sommaren 1969, 4 månader før ulukka, kjøpte den aktuelle bilen. Lagmannsretten finn såleis ikkje å kunne leggja han til last som aktløyse at han etter å ha mist full kontroll, reagerte med å gi meir gass og dermed til slutt fekk enda større fart, kanskje oppimot 80 km i timen. Han var då komen i ein prekær situasjon og hadde inga tid til å tenkja seg om. Lagmannsretten er altså blitt ståande ved at denne hendingsgangen ikkje har dei kjennemerke som gjer han fortent til nemninga grovt aktløyse og til tap av retten til skadebot for totalskade etter kaskopolisa."

I AKN 1554 skrek sikredes tre måneder gamle baby til under kjøring. Sikrede snudde seg mot baksetet og dreide derved på rattet, slik at hun kjørte av veien. Kaskoskaden beløp seg til kr 15.141 og skaden på et skap tilhørende et kraftlag utgjorde kr 7.637. Selskapet avkortet kaskoerstatningen med 20% og anførte at forholdet var grovt uaktsomt. Nemnda bemerket at den i sin praksis ikke har karakterisert det som grovt uaktsomt i de tilfeller hvor den skadegjørende handling må anses som en reflekshandling. Den anførte videre at barnet like før hadde skreket og vært urolig og selskapet av den grunn mente at morens plutselige snumanøver var unødvendig, og at hun kunne ha stoppet for å roe barnet. Sikrede på sin side hadde fremholdt at barnet skrek til og at hun snudde seg på grunn av skriket. Det hele hadde således skjedd plutselig og uforutsett. Om handlingen uttalte nemnda at: "Nemnda er i noen tvil om vurderingen, om utforkjøringen kan sies å ha vært utslag av en reflekshandling. Etter en samlet vurdering er nemnda kommet til at overveiende grunner taler for å anse tilfellet som en reflekshandling, og at sikredes utforkjøring ikke kan anses fremkalt ved grov uaktsomhet. Avkortning kan da ikke skje."

I AKN 1010 satt sikrede en kjele med kjøtt til koking. Hun ble deretter opptatt med telefonen og da hun plutselig husket en avtale glemte hun kokeplaten og forlot huset. Skaden beløp seg til kr 138.753. Selskapet avkortet erstatningen med 15% pga grov uaktsomhet. Om handlingen uttalte nemnda at: "Her foreligger etter det opplyste ingen spesielle ekstraordinære omstendigheter, men en ren forglemmelse. Sikredes oppreden må anses for grovt uaktsom. Gjennomgående har nemnda brukt en avkortningsprosent på 10 i sammenlignbare saker, men der har skaden vært mindre. En avkortning på kr 10.000,- (vel 7%) er etter nemndas oppfatning passende."¹⁵

I RG 1976 s 561 brant en driftsbygning ned og diverse løsøre gikk tapt i forbindelse med "daugrasbrenning" på en gård. Selskapet nektet å utbetale full erstatning på kr 191.040 og henviste derved til FAL § 18 annet ledd. Avkortningsnemnda avkortet erstatningen med kr 40.000. Retten tok som utgangspunkt at det å brenne "daugress" tett opp til bebyggelse

¹⁵ En klar utvikling i AKN er at man i begynnelsen var nokså streng med de såkalte "husmorskadene" hvor glemte ting på komfyr, glemte strykejern osv førte til brann fordi husmoren ble avbrudd i sitt arbeide og glemte hva hun holdt på med. Etter hvert er praksis myket opp slik at dersom husmoren blir avbrutt i sitt arbeide av utenforliggende forhold og derfor glemmer å ta ting av varmen osv, er forholdet ikke grovt uaktsomt. Om hun derimot selv forlater det hun holdt på med, kommer man nokså fort til at det er utvist grov uaktsomhet.

oppført i materialer som er lett antennelig, i seg selv innebærer et markert faremoment. Videre uttalte retten at det er alminnelig kjent at slik brenning gir en betydelig risiko for og ofte fører til brann hvis man ikke har den fulle kontroll med brenningen, sikrer mot at ilden sprer seg og treffer tiltak som hindrer at ilden kan blusse opp igjen etter at den tilsynelatende er slokket. Retten påpekte at de mange årlige branner som kan føres tilbake til gressbrenning og lignende i nærheten av bebyggelse, talte sitt tydelige språk. Retten fant at kravene til det som kunne karakteriseres som forsvarlig fremgangsmåte også måtte vurderes i forhold til de verdier som ble utsatt for fare. Videre fant retten å måtte legge vekt på muligheten for sikringstiltak utover den slokking som ble foretatt med barkvist. I foreliggende tilfelle ville ytterligere sikrings-tiltak vært meget lette å iverksette. Avkortningsnemnda hadde ment at gressbrenningen var grovt uaktsom, fordi den eller de som forestod gressbrenningen ikke kan ha sørget for effektiv slokking før avbrenningsfeltet ble forlatt. I sin vitneforklaring uttalte nemndas formann at det i nemnda gjennom årene hadde utkrystallisert seg visse vurderingsnormer sett i relasjon til aktsomhetsbegrepet. Retten fant å måtte legge viss vekt ved dette. Rettens konklusjon i saken ble at: "Ved en samlet vurdering av de forhold som det er pekt på i det foregående, er lagmannsretten blitt stående ved å anse de sikringstiltak Hans H. Roe og hustruen Ingrid foretok for å gardere seg mot at daugrasbrenningen kunne få de følger den fikk, som utilstrekkelige og uforsvarlige. Videre legger man til grunn at de uten særlig besvær og med enkle midler kunne ha sørget for at slokkingen ble virkelig effektiv – noe de hadde særlig oppfordring til hensett til den åpenbare risiko som etter forholdene på stedet var forbundet med grasbrenning så nær driftsbygningen. Disse forsømmelser gjør at det etter lagmannsrettens oppfatning må sies at de har utvist grad av uaktsomhet som rettelig må karakteriseres som grov uaktsomhet." Retten fant ikke grunn til å endre størrelsen på avkortningen.

I AKN 1501 ble en lommebok, nøkler og førerkort stjålet fra sikredes jakkelomme som hun hadde plassert på en stolrygg på et utested i Horten. Sikrede oppdaget forholdet da hun forlot stedet ca kl 24:00. Tyven oppsøkte sikredes bolig hvor nye tyverier ble utført. Skaden beløp seg totalt til kr 146.911. Selskapet hadde avkortet erstatningen med kr. 44.009 og derved anført at sikrede hadde opptrådt grovt uaktsomt. Nemnda la vekt ved at sikrede var klar over at førerkort og lommebok med adresseopplysning til boligen og at nøkler til boligen, var stjålet da hun forlot skjenkestedet i Horten. Boligen var i Holmestrand. Etter flertallets oppfatning var det da overhengende fare for at tyven av nøklene og lommeboken ville følge opp å besøke og låse seg inn i boligen i Holmestrand. Sikrede hadde pekt på tre forhold som skulle ha den betydning at det ikke var grovt uaktsomt at sikrede ikke hurtigst mulig reiste fra Horten til Holmestrand for å sikre boligen og løsøret der; 1) de hadde ikke ekstra nøkler til boligen, 2) politiet hadde uttalt at de kunne gå til ro for natten hos venninnen i Horten og 3) de var ikke edrue og kunne derfor ikke reise hjem i bilen. Nemndas flertall fant innvending nr 1 og 2 motbevist i saken. Tilbake var da bare innvendingen om at de ikke var edrue slik at de ikke kunne reise hjem i bilen. Til dette bemerket nemndas flertall at: "de allikevel måtte ha kunnet komme seg fra Horten til Holmestrand, således ved drosje eller ved politiets bistand om de hadde anmodet om det. Flertallet har intet å bemerke til avkortningen."

4. STØRRELSEN PÅ AVKORTNINGEN

4.1 Reglene

Ved avgjørelsen av hvor stor avkortningen skal være, skal det legges vekt ved følgende momenter:

1) skyldgraden, 2) skadeforløpet, 3) selvforskyldt rus og 4) forholdene ellers, og for personforsikring 5) hvilken virkningen nedsettelse eller bortfall av erstatningen selskapets ansvar vil få for den som har krav på forsikringen eller for andre personer som er økonomisk avhengige av ham eller henne.

Moment 5) i personforsikring gjenfinnes for en bestemt forsikringstype også i skadeforsikring gjennom at § 4-9 suppleres av § 4-12. Ifølge § 4-12 skal det ved forsikring av bolig, innbo og gjenstander som nevnt i lov 8. juni 1984 nr 59 om fordringshavernes dekningsrett § 2-3 første ledd bokstavene a og b (dekningslovens bestemmelser om unntak for klær og ting til personlig bruk samt for hjelpemidler skyldneren behøver i sitt yrke), tas hensyn til hvilken virkning en avkortning vil få for sikrede eller for andre personer som er økonomisk avhengige av sikrede. Forarbeidene rangerer ikke skjønnsmomentene i forhold til hverandre, med unntak av at omstendighetene for øvrig normalt skal være et subsidiært hensyn, særlig ved forsikring i tilknytning til næringsvirksomhet.¹⁶

4.2 Innholdet i de ulike avkortningsmomentene

skyldgraden

Det første avkortningsmomentet som er nevnt er skyldgraden. Dette fantes også i FAL av 6. juni 1930 nr. 20 (gamle FAL). Normalt rommer begrepet skyldgrad de forskjellige skyldgradene simpel uaktsomhet, mer enn bare lite å laste, grov uaktsomhet, bevisst og ubevisst uaktsomhet, forsett og svik. Før det foretas en vurdering av hvor stor avkortningen skal være, er det avgjort at sikrede har fremkalt forsikringstilfellet ved grov uaktsomhet. Av dette følger at vurderingen av skyldgraden her er begrenset til skyldgraden grov uaktsomhet. Vurderingstemaet her er altså hvor grov den grove uaktsomheten er. De momentene som er skissert ovenfor vedrørende klassifiseringen av adferd som grovt uaktsom, er således også relevante ved vurderingen av størrelsen på avkortningen.

Begrunnelsen for å innføre momentet, var at grensen mellom forsett og grov uaktsomhet på den ene siden og mellom grov uaktsomhet og simpel uaktsomhet på den andre siden var flytende.¹⁷ Av dette følger at det finnes minst tre grader av grov uaktsomhet, den grove uaktsomhet som grenser mot simpel uaktsomhet, den grove uaktsomhet som grenser mot forsett og minst en grov uaktsomhet der imellom.

Danske Preben Lyngsø har uttalt at skjønnsmomentet skyldgraden i danske FAL §18, annet ledd, første punkt, forutsetter at det i de mer graverende tilfeller ikke skal utbetales erstatning i det hele tatt, og i de mindre graverende tilfeller skal ytes full erstatning.¹⁸ Dette prinsippet gjenfinnes ikke i norsk praksis. Dog er det slik at høy skyldgrad ofte medfører avkortninger opp til 100%, jf nedenfor under pkt 4.3.

¹⁶ NOU 1987:24 s 92

¹⁷ Love med forarbeider 1930, II lov nr 52, Utkast til lov om forsikringsavtaler s 58

¹⁸ Preben Lyngsø, Dansk Forsikringsret, 7. utg 1994, s 224

skadeforløpet

Forsikringsavtalelovutvalget kom i sin utredning i 1987 frem til at det var nødvendig å presisere skjønnsmomentene, samt å legge til skjønnsmomentene skadeforløpet og beruselse i FAL § 4-10 (som senere ble § 4-9).¹⁹ Med skadeforløpet menes i hvilken grad sikredes handling har vært årsak til skaden.²⁰ Dersom andre årsaksfaktorer har medvirket til skaden og sikredes adferd bare har hatt en begrenset betydning, taler dette for en lavere avkortning.

Av forarbeidene fremgår at reglene om sikredes fremkallelse av forsikringstilfellet regulerer de situasjoner hvor sikrede vel kan bebreides for at forsikringstilfellet er inntruffet, men hvor han likevel ikke har overtrådt noen av de forbud eller påbud som forsikringsvilkårene oppstiller.²¹ I ordet fremkalle skulle da ikke ligge mer enn at det er en viss forbindelse mellom sikredes handlingen og forsikringstilfellet. Jo sterkere denne forbindelse er, jo større grunn er det til å avkorte under momentet skadeforløpet.

beruselse

Beruselse er relevant i to plan. For det første ved selve vurderingen av om det er utvist grov uaktsomhet. Det vises her til hva som er sagt oven under avsnitt 3. For det andre vil beruselsen komme inn som et moment ved den skjønnsmessige avkortningen, og kunne begrunne en noe større avkortning i erstatningen enn om forsikrede hadde vært edru.

forholdene ellers.

I gamle FAL § 18, skulle lempningen skje med utgangspunkt i skyldgraden og omstendighetene for øvrig. Det sistnevnte skjønnsmomentet gjenfinnes ikke i nye FAL. Derimot er det innført et nytt skjønnsmoment om forholdene ellers. Med omstendighetene for øvrig menes en persons økonomiske eller andre velferdsmessige forhold.²² Rent språklig skulle uttrykkene kunne forstås på samme måte. Således vil forholdene ellers fange opp de tilfeller som gikk inn under omstendighetene for øvrig i gamle FAL, med unntak av de tilfeller som nå går inn under de nye momentene i nye FAL. Det vil da også ved forsikring av andre gjenstander enn bolig og personlige bruksting, være en viss mulighet til å ta hensyn til sikredes velferd. Dog vil dette normalt være et subsidiært hensyn, særlig ved forsikring i tilknytning til næringsvirksomhet.²³

Den størrelsen på avkortningen man har kommet frem basert på momentene skyldgraden, skadeforløpet og beruselse, kan lempes under momentet forholdene ellers, i de

¹⁹ NOU 1987:24 s 88-89

²⁰ NOU 1987:24 s 88

²¹ NOU 1987:24 s 87

²² NOU 1987:24 s 92

²³ NOU 1987:24 s 92

tilfeller hvor en lempning fremstår som rimelig ut fra sosiale hensyn.²⁴ Slik kan man unngå at avkortningen rammer sikrede og hans familie urimelig hardt.²⁵

hvilken virkning nedsettelse eller bortfall av selskapets ansvar til få for den som har krav på forsikringen eller for andre personer som er økonomisk avhengige av ham eller henne

Gjennom nye FAL ble det innført et femte avkortningsmoment for personforsikringer, nemlig hvilken virkning nedsettelse eller bortfall av selskapets ansvar vil få for den som har krav på forsikringen eller for andre personer som er økonomisk avhengige av ham eller henne. Begrunnelsen for å innføre momentet, var at Avkortningsnemnda i sin praksis la atskillig vekt på virkningen en større avkortning ville få for sikrede og hans nærmeste og at det da var lite realistisk å tro at en nemnd som skal håndtere en tilsvarende skjønnsregel i personforsikringen ville se helt bort fra de sosiale hensyn.²⁶ Dersom det er flere personer som har krav på forsikringserstatningen, kan lempningsgraden i et og samme forsikringstilfelle variere overfor de ulike mottakerene, avhengig av respektive mottakers økonomi. Artikkelforfatteren har ikke funnet eksempler på dette i praksis. Momentet gjelder også i skadeforsikring for visse forsikringstyper, jf FAL § 4-12.

4.3 Størrelsene på avkortningene i praksis

Noen dommer finnes på området, men den overveiende delen av saker finnes i Avkortningsnemndas praksis. Før jeg behandler avkortningenes størrelse, finner jeg det nødvendig å si litt om Avkortningsnemnda historie. Nemnda ble etablert i 1936 etter initiativ fra Norsk Brannvernforening og var begrenset til å gjelde saker i forbrukerforhold. Fra 16.12.1983 skulle nemnda, ifølge avtale mellom Forbrukerrådet og Norges Forsikringsforbund, alltid uttale seg i saker om avkortning på grunn av sikredes grovt uaktsomme fremkallelse av forsikringstilfellet. Den 1. juli 1990 ble mandatet til Avkortningsnemnda vesentlig endret. Nemnda ble heretter en tvisteløsningsnemnd i samsvar med FAL § 20-1 som skulle behandle alle forsikringstyper i forbruker- og næringsforhold. Frem til 1.3. 1994 fantes det en egen nemnd for næringslivssaker (NEN). Grunnet få saker om avkortning i næringsforhold ble disse da overført til AKN.

I perioden 1985-1990 handler sakene i det alt vesentligste om branner. I denne perioden anbefaler nemnda stort sett avkortninger på 10-20%. Etter 1. juli 1990 overføres det etablerte avkortningsnivået på 10-20% til de nye forsikringstypene. For visse handlinger på trafikens område, for berusede og for reise/verdisakforsikringene blir avkortningene høyere.

To typer saker skiller seg ut med høye avkortninger, nemlig de hvor skyldgraden er stor og/eller sikrede var beruset. Forsikringsinstituttet er som nevnt en fellesordning vi alle bidrar til og misbruk bør unngås. I de tilfeller hvor den enkelte opptrer særlig klanderverdig, strider det mot alminnelig rettferdighetssans at regningen skal betales av fellesskapet. Skaderisiko passerer i disse tilfeller på skadevolder. Det samme kan stort sett sies om de tilfellene hvor sikrede har vært beruset. Man kan ikke opptre sterkt klanderverdig og

²⁴ NOU 1987:24 s 92

²⁵ Som eksempel nevnes AKN 1651

²⁶ NOU 1983:56 s 83

unnskylde seg med at man var beruset. Videre er det en kjensgjerning at ulykker inntreffer langt hyppigere når man er beruset. Lovgivers standpunkt er imidlertid at det å være beruset ikke uten videre er ensbetydende med grov uaktsomhet. I noen saker skal da forsikringserstatning utbetales uten avkortning også når sikrede har vært beruset. Mindretallets avgjørelse i Finanger saken er det eneste eksempel artikkelforfatteren har funnet på dette.

Stor skyldgrad²⁷

Det finnes mange eksempler fra praksis som viser høye avkortninger, opp til 100%, når skyldgraden er stor.

I RG 1996 1215 hadde A, som var passasjer i egen bil, blitt alvorlig skadet under utforkjøring. Sjøføren B var alkoholpåvirket. A ble påført alvorlige personskader. Det ble antatt at han var 100% medisinsk ufør, mens det var uklart i hvilken grad han kunne rehabiliteres til et passende yrke. Selskapet avkortet erstatningene under BAL § 7 og FAL § 13-9 med 100%. Retten la bevisførselen i herredsretten til grunn, hvor det var bevist at A satt i samme rom som B, så at B drakk og at A kunne ha nektet B å bruke bilen. Om avkortningens størrelse under FAL § 13-9 uttalte retten at: *"Skadelidtes atferd i tilknytning til kjøringen må anses som grovt uaktsomt, og skyldgraden er så vidt betydelig at det heller ikke er grunnlag for delvis erstatning etter disse bestemmelser. Retten finner etter dette at sikrede ikke har krav på erstatning under passasjerulykkesforsikringen."*

I AKN 1262 kolliderte sikrede med en bil i forbindelse med forbikjøring. Skadens størrelse var på ca kr 54.000. Selskapet avkortet erstatningen med 100%. Om handlingen bemerket nemnda at: *"Sikrede forsøkte forbikjøring i en uoversiktlig, svingete motbakke, der veibanen var merket med gul varselstripe. Forbikjøringsforsøket var grovt uaktsomt; kjøringen var ansvarslos. Nemnda har intet å bemerke til selskapets standpunkt, 100% avkortning."*

I AKN 673 kolliderte sikrede med en drosje da han kjørte på rødt lys. Skaden beløp seg til kr 19.800. Selskapet avkortet erstatningen med 100% på grunn av grov uaktsomhet. Nemnda la til grunn at en 41 år gammel mann fra Kristiansand lørdag den 25.11.85 kl 14:20 kjørte mot rødt lys i Rådhusgaten, Oslo, og kolliderte med en drosje som stod stille. Føreren var indisponert pga tannpine, ukjent og uvant med trafikken i strøket og anspent fordi han uken før kjørte feil i området. Han hadde helt nye piggdekk, som medførte at bilen gled slik at han ikke klarte stoppe. Om størrelsen på avkortningen uttalte nemnda: *"Nemnda har ikke funnet det tvilsomt at kjøring mot rødt lys i Rådhusgaten, Oslo, en novemberlørdag kl 14.20 er grovt uaktsomt. Videre antar nemnda at utgangspunktet ved grovt uaktsomt kjøring mot rødt lys må være avkortning med 100%. Spørsmålet i saken blir om det her foreligger særlige, formildende forhold som tilser at utgangspunktet bør fravikes. I den forbindelse har nemnda merket seg Storebrands Klagenemnds uttalelse nr 42/89, der nemndas enstemmige uttalelse foreslo avkortning med 100%. Nemnda har funnet at avkortning bør skje med 2/3 av erstatningen."*

²⁷ Jf LA 1999-00392, RG 1990 s 72, AKN 375, 422, 646, 756, 884, 890, 1113, 1146, 1178, 1197, 1204, 1288, 1263, 1354, 1429, 1439, 1516, 1555, 1580, 1653

Selvforskyldt rus²⁸

I de saker hvor sikrede har vært beruset blir avkortningene ofte 100%, dersom det ikke foreligger spesielle omstendigheter. I noen saker blir avkortningene 50-75%. I perioden 1985-1990 finnes et fåtall saker, hvor sikrede har opptrådt beruset og derved forårsaket brann og hvor størrelsen på avkortningene likevel ligger på samme nivå som i øvrige saker.²⁹ På den tiden kunne selskapene ekskludere skader i forbindelse med rus i vilkårene. Selvforskyldt rus var da heller ikke et moment i lovteksten som det skulle legges vekt ved i vurderingen av størrelsen på avkortningen.

I AKN 1683 ramlet forsikrede ned fra en bro, da han med 3.0 i promille var på vei hjem. Selskapet avkortet kravet om erstatning med 100% fordi sikredes adferd måtte karakteriseres som grovt uaktsom. Erstatning ved 100% varig ervervsuførhet var 22 G og utbetaling ved medisinsk invaliditet over 15% fra 0,75 G til 5 G. Det var lite sannsynlig at forsikrede kunne påvise tap i ervervsuførhet, men sannsynlig at han hadde fått varig medisinsk invaliditet på over 15%. Nemnda la bl.a. til grunn at broen hadde et stålrekkverk som var ca 130 cm høyt, og som det var umulig å ramle gjennom. Fallet forutsatte da at forsikrede hadde lent seg over rekkverket, eller endog forsøkt å klatre på det. Det var ikke opplyst noen ytre omstendighet som kunne ha skremt vedkommende slik at han falt. Nemnda konkluderte derfor at forsikredes adferd var grovt uaktsom. Angående størrelsen på avkortningen uttalte nemnda at: *"Forsikredes høye promille og ekstreme adferd tilsier en streng reaksjon. Det er heller ikke opplyst noen formildende omstendigheter med hensyn til skyldspørsmål og årsakssammenheng. Det er opplyst at vedkommende er innvilget uførepensjon fra folketrygden. Forsikrede er derfor uavhengig av eventuell erstatning for medisinsk invaliditet for å sikre fremtidige inntekter."* Avkortningen ble 100%.

I AKN 1536 forulykket sikrede da han kjørte scooter med promille. Forsikrings-selskapet avkortet kasko- og førerulykkesforsikringen med 100% under henvisning til at han hadde kjørt i påvirket tilstand. Nemnda la til grunn at sikrede under scooterkjøring om natten på Møsvatn, uten synlig årsak, svingte til venstre og traff en stein i strandsonen. Han ble alvorlig skadet og hadde vært sykemeldt i lang tid. Skaden på scooteren utgjorde kr 122.000. Blodundersøkelse 4 timer etter ulykken viste en promille på 0,89. Forhørsretten idømte sikrede 18 dagers betinget fengsel og bot på kr 18.000 for promillekjøring. Nemnda fant at sikredes kjøring med promille var årsak til ulykken. Om handlingen uttalte nemnda at: *"Nemnda har når det gjelder kjøring med motorvogn (bil) under påvirkning av alkohol som utgangspunkt gått inn for 100% avkortning. Her spiller hensynet til andre veifarende inn med betydelig styrke; momentet har ikke fullt samme vekt ved scooterkjøring på isflate på et vann. Etter en samlet vurdering av forholdene omkring kjøringen, og sikredes personlige økonomiske forhold og ulykkens virkninger for sikrede generelt, ser nemnda en avkortning på 50% som passende."*

Øvrige saker i AKNs praksis

²⁸ Jfr også AKN 921, 1052, 1178, 1181, 1197, 1232, 1340, 1359, 1379, 1396, 1400, 1490, 1497, 1532, 1536, 1542, 1578, 1589, 1632, 1651, 1711

²⁹ AKN 210, 471

I de øvrige sakene (hvor skyldgraden ikke er spesielt stor og hvor sikrede ikke har vært beruset) ligger avkortningene stort sett rundt 10-20%, hvor det ikke er formildende omstendigheter. Forklaringen til dette nivået kan være historisk (jfr hva som er sagt oven under pkt 4.3).

Skadens størrelse

Skadens størrelse er et moment som nemnda legger vekt ved i vurderingen av størrelsen på avkortning.³⁰ Dette avkortningsmomentet gjenfinnes ikke i lovteksten. Det er sannsynlig å tro at skadens størrelse har utviklet seg i praksis fra lovtekstens moment *forholdene ellers*. Frem til tidlig på 1990-tallet var det vanlig at uttalelsene inneholdt opplysninger om sikredes økonomiske forhold. Det er ikke vanlig i dag. Dersom skadens størrelse legges til grunn for lempningen, er det ikke helt den samme vurderingen som finner sted, som dersom sikredes økonomiske og velferdsmessige forhold legges til grunn. En god personlig økonomi tilsier ikke at en stor skade automatisk skal lempes.

I de tilfeller hvor skadens størrelse er liten, kan avkortningene i nemndas praksis bli høyere.³¹ Ifølge lovteksten skal avkortningens størrelse vurderes ifølge skyldgrad, skadeforløp og selvforskyldt rus. Den størrelsen man da kommer frem til kan lempes, i de tilfeller hvor sikredes økonomiske eller velferdsmessige forhold tilsier det. Artikkelforfatteren er av den oppfatning at en lempningsregel aldri kan virke i skjerpene retning, da dette vil være i strid med en lempningsregels natur.

En av nemndas medlemmer har uttalt at lovteksten åpner for en slik vurdering og har derved anført følgende. "Selv om formuleringen "forholdene ellers" er vid nok til også å omfatte skadens størrelse, har det neppe vært lovkonsipistenes mening at dette momentet skulle tillegges relevans. I så fall hadde det vært naturlig at det var nevnt i forarbeidene; skadens størrelse er tross alt en betydelig faktor i helhetsbildet. På den annen side foreligger nå langvarig nemndpraksis for at dette momentet skal tillegges betydning. Siden dette er en praksis i sikredes favør, kan det derfor argumenteres for at lempningsmomentet har fått hjemmel gjennom praksis. Reelle hensyn taler også for en slik løsning; det vil ofte være tilfeldig om skaden blir liten eller stor. For den som rammes av en stor skade kan det virke urettferdig/urimelig at han skal belastes vesentlig hardere enn en som rammes av en mindre skade. Begge har også betalt samme premie. Løsningen er også i samsvar med de sosiale hensyn som FAL bygger på."

Beregningsgrunnlaget for avkortningens størrelse

Ifølge lovteksten kan selskapets ansvar settes ned eller falle bort når sikrede grovt uaktsomt har fremkalt forsikringstilfellet. Egenandelen inngår ikke i selskapets ansvar og må således trekkes fra før erstatningen avkortes. Nemnda har lenge operert med "avkortninger" inklusive og eksklusive egenandel og således vært inkonsekvent i sin praksis.³² Forholdet

³⁰ Jfr AKN 689, 1024, 1492, 1582, 1644, 1688

³¹ For eksempel AKN 1658

³² Som eksempler kan nevnes AKN 1169, 1218, 1284, 1408, 1599

synes å ha stabilisert seg i senere praksis, slik at det er nettobeløpet (etter fradrag for egenandel) som avkortes.

5 OPPSUMMERING

For saksbehandlere og advokater som skal løse saker om avkortning ved grov uaktsomhet, kan det være hensiktsmessig å følge strukturen i denne artikkel.

Det første spørsmålet som skal vurderes er om sikredes adferd kan karakteriseres som mer enn alminnelige uaktsom. Det er da naturlig å starte med risikoen forbundet med handlingen. Dersom sikredes handling var forbundet med stor risiko, enten fordi det var stor sannsynlighet for at skade vil inntreffe eller fordi skadeomfanget av handlingen kunne bli stort dersom skade inntraff, eller begge deler samtidig, er det stor sannsynlighet for at handlingen vil bli karakterisert som grovt uaktsom. Det er risiko for skade generelt som er relevant her og ikke bare risiko for skaden som senere inntraff. Risikovurderingen er basert på objektive kriterier, ved at det er det alminnelige, menneskelige erfaringsgrunnlag som skal legges til grunn. Sikredes subjektive forståelse er ikke relevant i denne sammenheng. Generelt kan man, basert på det materialet som er gjennomgått, gå så langt som å si at stor risiko er en forutsetning for at handlingen vil bli klassifisert som grovt uaktsom.

Etter at risikoen er vurdert, rettes fokus mot sikrede. I noen få tilfeller vil det være holdepunkter som synliggjør sikredes tanker og motiver. Dersom sikrede har vært klar over risikoen, men bevisst har valgt å ta sjansen eller gir blaffen (bevisst grov uaktsomhet), vil hans adferd vurderes som svært klanderverdig og resultatet kan lett bli 100% avkortning. Forholdene har, i enkelte tilfeller, vært så ekstreme at retten nærmest har presumert at sikrede bevisst har valgt å gi blaffen i en risiko som han må ha vært oppmerksom på.³³ Mer vanlig er de tilfeller hvor man ser på sikredes personlige egenskaper. Spørsmålet blir da hvilke krav man med rimelighet kan stille til en person med sikredes alder, utdannelse, trening, erfaring, profesjon osv. Disse forhold på sikredes side, kan virke i både skjerpene og formidlende retning. Profesjonsutøvere må oppfylle visse minimumskrav og praksis viser at det å være en moden mann krever en kyndighet og vurderingsevne som ikke nødvendigvis forlanges av alle. På den annen side, er det lett å tenke seg situasjoner hvor sikredes unge alder vil unnskyldte handlinger som utført av en eldre person ville ha blitt karakterisert som grovt uaktsomme.

Saker hvor sikrede har vært beruset står i en særstilling. I de aller fleste tilfeller, også utenfor områder som kjøring av bil eller båt, virker beruselse i skjerpene retning (forutsatt at det foreligger årsakssammenheng mellom beruselsen og skaden). Ifølge forarbeidene er det ikke grovt uaktsomt i seg å være beruset. Likevel blir forholdet vurdert som grovt uaktsomt, fordi sikrede ikke skulle ha innlatt seg på den aktuelle handling eller aktivitet i beruset tilstand. Ved beruselse gjør de preventive hensynene bak reglene seg sterkt gjeldende.

Det siste området som det er naturlig å fokusere på, er forholdene rundt den konkrete hendelsen. Momenter som at handlingen var en reflekshandling/impulshandling, det forelå handlingsalternativer, sikrede hadde/hadde ikke tid til å vurdere disse, sikrede ble distraheret og lignende forhold, vil påvirke resultatet. Disse momentene må nødvendigvis vurderes konkret i hver enkel sak

³³ Agder lagmannsretts sak nr LA 1999-00392

De momentene som nå er skissert, er ikke bare relevante ved avgjørelsen om sikrede har opptrådt grovt uaktsomt, men også ved vurderingen av størrelsen på avkortningen. Det første momentet ved vurderingen av størrelsen på avkortningen er skyldgraden. De skisserte momentene vil være til hjelp når man skal plassere sikredes handling innenfor skyldgraden grov uaktsomhet, mellom simpel uaktsomhet på den ene siden og forsett på den andre siden. Plasseringen innenfor skyldgraden danner utgangspunkt for avkortningens størrelse, ettersom skyldgraden er det første kriteriet i loven ved denne vurderingen.

I tillegg til skyldgraden skal man ta hensyn til skadeforløpet, dvs. hvor viktig sikredes handling har vært som årsak til skaden. Har andre årsaksfaktorer bidratt til skaden, taler dette for å redusere avkortningen, i forhold til det man ellers ville ha kommet til om sikredes handling hadde vært den eneste årsak til skaden. Beruselse er også et selvstendig moment i vurderingen av avkortningen og da i skjerpene retning.

Endelig skal man se på forholdene ellers som først og fremst dreier seg om konsekvensene for sikrede og hans økonomiske bæreevne. Ved personforsikring er dette moment nevnt uttrykkelig i lovteksten.

Ser man på avkortningene i praksis, og spesielt AKN sin praksis, kan man trekke følgende konklusjoner. Ved høy skyldgrad og beruselse er praksis streng og det er ikke uvanlig med avkortninger på 100%. I øvrige saker finner man at avkortningene er på den nedre del av skalaen og ofte langt under 50%. Det synes også klart at AKN ser på størrelsen på skaden, slik at ved stor skade reduseres prosentensatsen for å hindre at belastningen for sikrede blir for stor, mens ved liten skade økes prosentensats for at avkortning skal kunne ha en viss preventiv effekt.

I avsnitt 3 ovenfor gjenfinnes et eksempel fra AKNs praksis, AKN-1713, som omhandler parkering av bil uten sikring på flat mark. Her uttalte nemnda at *risikoen for skade ved at bilen triller hvis den parkeres uten å være satt i gir og uten at håndbremsen er trukket til, er såpass markert at forholdet må betraktes som grovt uaktsomt*. Nemnda er blitt kritisert for at den presumerer grov uaktsomhet i disse typetilfellene (parkering på flat mark uten sikring av bilen, ved at den settes i gir eller håndbrekket dras til). Det første spørsmålet som skal besvares er om risikoen for skade er stor ved slik adferd. Skadeomfanget i disse typetilfellene, er ofte relativt beskjeden, men kan i noen tilfeller være stort.³⁴ Er sannsynligheten stor for at en bil triller dersom den parkeres usikret på flat mark? Dette må besvares benektende. Det er vel snarere slik at bilen ikke vil trille på flat mark, uavhengig av om den er sikret eller ikke. Dersom bilen da likevel har trillet og dette har resultert i en skade, må det vel nærmest presumeres at bilen ikke var parkert på flat mark. Hvorvidt marken er helt flat eller ikke, vil i mange tilfeller være meget vanskelige å se med det blotte øyet. Derfor finnes det også regler som sier at bilen alltid skal sikres ved slik parkering, enten ved at den settes i gir eller ved at håndbrekket dras til. Reglene blir gjennomgått under føreropplæringen, som er obligatorisk for å få førerkortet. Da sannsynligheten er stor for at en bil triller når den parkeres usikret på et underlag som ikke er helt flatt og sannsynligheten er stor for at man vurderer feil dersom man konkluderer med at underlaget er helt flatt, blir risikoen for skade stor ved slik oppførsel. Artikkelforfatteren deler således nemndas oppfatning om en

³⁴ Jf kommentarer til AKN 1713 oven under avsnitt 3, 1) risiko forbundet med handlingen

presumpsjon for grovt uaktsomhet ved slik adferd, men formildende omstendigheter i det enkelte tilfellet kan endre dette.

Norsk Forsikringsjuridisk Forening har tidligere
utgitt følgende publikasjoner:

- Nr. 1. *Henry Ussing*: Streiftog i erstatningsretten.
- » 2. *Dagfinn Dahl*: Voldgift eller rettergang.
- » 3. *Nils Finn Simonsen*: Barns uaktsomhetsansvar.
- » 4. *Erik Løfgren*: Hur beräknas ersättning för kroppsskada och förlust av försörjare enligt svensk rätt?
- » 5. *J. Øvergaard*: Nogen bemærkninger om hovedårsakslæren i sjø- og ulykkesforsikring.
- » 6. *G. Astrup Hoel*: Hovedårsaksprinsippet.
- » 7. *J. Fr. Coucheron*: Om livspolisers beskatning.
- » 8. *Jon Vislie*: Panthaverinteresser i kaskoforsikring.
- » 9. *Erling Wikborg*: Forsikringsagentenes rettslige stilling.
- » 10. *Nils Finn Simonsen*: Hvilke krav bør der stilles til en ny automobillovs erstatningsregler?
- » 11. *Haakon Sæthre*: Nervelegen i erstatningssaker.
- » 12. *Sven Arntzen*: Bør adgangen til å kreve oppreisning for legemskrenkelse utvides?
- » 13. *J. Fr. Coucheron*: Streiftog i F.A.L.'s kapitel om livsforsikring.
- » 14. *Jens Chr. Hauge*: Skadeforsikring i krisetider.
- » 15. *Johs. Andenæs*: Fortid og fremtid i erstatningsretten.
- » 16. *Axel Heiberg jr.*: Ansvar for dyr.
- » 17. *I. Sundfør*: Konossementsansvaret.
- » 18. *Th. Gundi*: Spredte spørsmål fra grensefeltet mellom sjøforsikringen og krigsforsikringen.
- » 19. *Fredrik Moe*: Invaliditet og erstatning.
- » 20. *Fr. H. Winsnes*: Regressoppgjør etter stris. ikrl. § 26.
- » 21. *Alex Rein*: Juridiske problemer i ulykkesforsikringen.
- » 22. *Sjur Brækhus*: Det begrensede rederansvar.
- » 23. *Knut Blom*: Sakførerens rettslige ansvar.
- » 24. *Ole F. Harbek*: Dommeren i erstatningssaker.
- » 25. *Paal Berg*: Prejudikater.
- » 26. *Kristen Andersen*: Små og store bølger i erstatningsretten.
- » 27. *Hans Chr. Bugge*: Sjøassurandørens ansvar for redningstiltak.
- » 28. *Trygve Lange Nielsen*: Streiftog i amerikansk erstatningsrett.
- » 29. *Torstein Eckhoff*: Noen ord om bevisbyrde og bevisbyrdeteorien.
- » 30. *Rolf Løchen*: Særregler i den gjensidige skadeforsikring.
- » 31. *Trygve Norman*: Erstatning for tap av forsørger.
- » 32. *Robert Meinich med flere*: Bør erstatningsregler i de nordiske billover enrettes - og i tilfelle hvorledes?
- » 33. *Wilh. Münther Rolfsen*: Det offentlige ansvar for sine tjenestemenns handlinger.
- » 34. *Georg Lous*: Jernbanens erstatningsansvar.
- » 35. *Per Løken*: Om ansvar inaboforhold.
- » 36. *Knut S. Selmer*: F.A.L. § 25 som den er - og som den burde være.
- » 37. *Emil Eriksrud*: Erstatning for tap i fremtidig erverv.
- » 38. *Edvin Alten*: Ansvaret for passasjer og gods ved befordring med luftfartøy.

- Nr. 39. *Gunder Egge*: Lovvalget i erstatningsretten (Internasjonal erstatningsrett).
- » 40. *Ivar Hole*: Ansvarsfraskrivelse i massekontrakter.
- » 41. *Jan Hellner*: Bör vi söka övervinna ansvarsförsikringen?
- » 42. *Erik Martens*: Driver våre domstoler aktsomhetskravet for langt?
- » 43. *Thor Bryn*: Skatt og skadeforsikring.
- » 44. *C. Stub Holmboe*: Foreldelse og erstatnings- og forsikringskrav.
- » 45. *Johs Andenæs*: Rettsteori og rettspraksis.
- » 46. *Knut K. Selmer*: Forsikringsvilkårene - kontrakt eller salgsvare?
- » 47. *Nicolai B. Herlofson*: Gjenoppbygningsplikt i brannforsikring.
- » 48. *Arne Bech*: Entreprenørkontrakter - risiko og ansvar.
- » 49. *Tore Sandvik*: Ansvar for skadevoldende egenskaper.
- » 50. *Peter Lødrup*: Skadelidtes stilling hvor han frivillig har utsatt seg for en risiko.
- » 51. *Jørgen Trolle*: På vej mod det objektive ansvar eller tilbake til naturen.
- » 52. *Karsten Gaarder*: Erstatningsregler i opphavs- og konkurranseretten.
- » 53. *Harry Guldbrandsen, Egil Anonsen, Nils Finn Simonsen, Axel Heiberg*: Invaliditetsvurdering og erstatningsutmåling.
- » 54. *Bertil Bengtson*: Om ansvar för läkemedel.
- » 55. *Peter F. Holst*: Styremedlemmers ansvar for uansvarlige selskaper.
- » 56. *Audvar Os*: Erstatningsansvar for skader og ulemper ved byggevirksomhet.
- » 57. *Andreas Arntsen*: Fremkallelse av forsikrings- tilfellet og overtredelse av sikkerhetsforskrifter - tanker om F.A.L.'s reaksjonssystem.
- » 58. *Gunnar Nerdrum*: Arkitektens og rådgivende ingeniørers erstatningsrettslige stilling.
- » 59. Uttalelser fra Forsikringsnevnden nr. 1-16.
- » 60. Uttalelser fra Forsikringsnevnden nr. 17-50.
- » 61. Uttalelser fra Forsikringsnevnden nr. 51-100.
- » 62. *Gunnar A. Engh*: Ekstraordinære tap, skadelidtes inntale av tredjemanns tap og tredjemanns tap ved personskader.
- » 63. *Ole Steen-Olsen*: Produktansvaret i norsk rett.
- » 64. *Thomas Idsøe*: Bör forsikringsselskaper kunne gå konkurs?
Helge Myhre: Kan prinsippet i forsikringsavtalelovens § 95 anvendes analogisk når assurandøren er konkurs?
Med innlegg av *Helge Kvamme*.
- » 65. *Ketil Stene*: Om yrkesskade og yrkesskade-forsikring.
- » 66. *Jørgen Wiberg*: Erstatning for saksomkostninger.
- » 67. *Asbjørn Kjønstad*: Folketrygdens særpreg og plass i samfunnet.
- » 68. *Viggo Hagstrøm*: Læren om yrkerisiko og passiv identifikasjon i lys av nyere lovgivning.
- » 69. *Hans Jacob Bull*: Erfaringer med FAL 1989; Særlig om de skjulte handlingsklausuler". Med innlegg av *Andreas Arntzen*.
- » 70. *Trine-Lise Wilhelmsen*: Forsikringsselskapenes kontraheringsplikt.
- » 71. *Jan Einar Barbro*: Entreprisekontrakter og forsikring.

- Nr 71. *Inga Andersen-Gott*: Opplysningsplikt i livsforsikring: Forsikringsskadenemdas praksis.
- » 72. *Bjørnar Eilertsen og Knut-Brede Kaspersen*: Taushetsplikt og personregisterlovgivning som ramme for forsikringsselskapenes virksomhet.
- » 73. *Knut S. Selmer*: Forsikringstilfelle og renteplikt ved forsikring av uførekapital.
- » 74. *Stine Aunbu*: Forsikringsavtalelovens regler for når et tiltak er å anse som et redningstiltak.
- » 75. *Trine-Lise Wilhelmsen*: Forsikringsavtalelovens regler om meldefrist og foreldelse.
- » 76. *Stein Kleven*: Meglerens og takstmannens erstatningsansvar.
- » 77. *Elin Rødder Gundersen*: Avkortning i erstatningen når forsikringstilfellet er fremkalt ved grov uaksomhet